

Др Биљана Гавриловић Грбовић, доцент
Правног факултета Универзитета у Крагујевцу
ORCID: 0000-0002-2311-2422

Прегледни научни рад
УДК: 343.131.5(497.11)
DOI: 10.46793/UPSSXII.043GG

ПРАВНОИСТОРИЈСКИ ПОГЛЕД НА НУЖНУ ОДБРАНУ У СРПСКОМ ПРАВУ*

Резиме

У раду је извршен правноисторијски осврт на институт нужне одбране, у Кнежевини и Краљевини Србији и југословенској Краљевини. Наиме, важност нужне одбране за кривично право огледа се у томе што је она основ за искључење противправности, тј. некажњивост. У српском праву се институт нужне одбране јавља за време Немањића. Али, као модеран институт, нужна одбрана је први пут била законски дефинисана у Казнителном закону од 1860. године. Том приликом, домаћи законодавац је поставио темеље модерног института нужне одбране, детаљно га регулишући. Упркос томе, у пракси није увек било лако судијама да процене да ли има места примени института нужне одбране или не. Почетком XX века потврђује се квалитет законске регулативе из XIX века, с обзиром на то да се прописи о нужној одбрани мењају, али не у великој мери, већ тек толико да се ускладе са европским решењима. Према томе, у раду ће се највећа пажња посветити анализи законског решења од 1860. године, са освртом и на примере из праксе; уз указивање на законске промене с почетка XX века.

Кључне речи: нужна одбрана, противправност, кривично право, казна

1. Увод

Нужна одбрана се у правноисторијској теорији дефинисала као „она одбрана, која је потребна, да се од себе или другог одклони назочан (садашњи), протуправан нападај“;¹ или, према речима Томе Живановића:

* Рад је резултат истраживања на пројекту Правног факултета Универзитета у Крагујевцу: „Усклађивање правног система Србије са стандардима Европске уније“, који се финансира из средстава Факултета.

¹ Шиловић, Ј., *Нужна одбрана*, Загреб, 1890, стр. 1.

„Нужна одбрана (*incuplata tutela*) је одбијање садашњег, противправног напада од себе или ког другог иначе инкриминисаном повредом (или угрожавањем) правних добара нападачевих за одбијање нужном (неопходном).“² Институт нужне одбране је за последицу имао некажњивост онога, који је делао у нужној одбрани. Некажњивост онога који је делао у нужној одбрани правдала се различитим теоријама, од којих је као најприхватљивија сматрана она, која је узимала да се „нужна одбрана сматра као право, те је она према томе основ искључења противправности“. Јер, како је „противправност један елеменат кривичног дела, то дело, у казненом закону предвиђено и условима инкриминације одговарајуће, није кривично дело, кад је извршено у нужној одбрани“.³

Институт нужне одбране се у српском праву јавља још у време Немањића. С тим у вези, у чл. 86 Душановог законика институт нужне одбране је био „изражен овако: ‘Где се обрете убиство, он-зи који—но буде зарвал, да јест крив, ако се и убије’.“ Према томе, „у случају убиства изазивача — онога који је зарвал, искључивала се кривична одговорност“, чак и у случају да нападнутом није претила опасност по живот.⁴ Ипак, о модерном институту нужне одбране у српском праву може се говорити тек од доношења Казнителног законика од 1860. године. С тога, у раду ће се анализирати на који је начин била регулисана нужна одбрана, као модеран кривичноправни институт, у XIX и почетком XX века.

2. Нужна одбрана у Кнежевини и Краљевини Србији

Криминални (казнителни) законик за Књажество Србију донет је 29. марта 1860. године. Казнителни законик од 1860. године је био рађен по европским узорима (Пруски кривични законик од 1851. године, баденски и други немачки законици, француски Кривични законик) и садржао је модеран институт нужне одбране.⁵ Нужна одбрана је законски била дефинисана у општем делу Казненог законика, у §54.⁶ У §54 је стајало: „Ни онај неће бити крив нити ће се казнити,

² Живановић, Т., *Општи део основа кривичног права*, Београд, 1921, стр. 127.

³ *Исто*, стр. 127, 128.

⁴ Павловић, М., *Српска правна историја*, Крагујевац, 2005, стр. 120; У уганичкој Србији о постојању института нужне одбране се знало посредно, преко одредби о умишљајном убиству. Јер, у Карађорђевог законика је било прописано: „Који би убио човека својевољно, а онај није на њега пређе пушку потегао, и осведочи се чисто, осуђује се да се стреља и по томе обеси“ (*исто*, стр. 245).

⁵ Павловић, М., *Српско право до VII до XX века*, Крагујевац, 2013, стр. 136, 138.

⁶ У европским законикима крајем XVIII века тзв. потребна одбрана је била одвојена од кривичног дела убиства и дато јој је место у општем делу законика. Према томе, и домаћи законодавац од 1860. године је регулишући материјално кривично право поступао у складу са европским узорима, и то пре свега немачким (изузев брауншвајског). Јер, „Франц. к.з. је задржао старо гледиште“, тј. он „говори о нужној

који што учини у праведној нужној одбрани.“ Према томе, „нужна одбрана је околност која је по §54 Казн. Зак. ослобађала кривца сваке казне, и по томе је суд, пре него што таквог оптуженог под суд стави, ваљало да о тој околности размисли, и ако нађе да је утврђена, да по тач. 6 §29. Крив. суд. пост. започето ислеђење прекине“.⁷ Другим речима, „кад је утврђена праведна нужна одбрана, онда је суд, још при решавању питања о стављању оптуженога требао да оцени: да ли се радња оптуженога може подвести у границе праведне нужне одбране под околностима под којима је дело учињено, а не ово питање на претресу да расправи.“⁸

Нужна одбрана је имала за последицу некажњивост лица под условом да је оно делало у праведној нужној одбрани. С тим у вези, у Законнику је било прописано да ће се „праведна нужна одбрана само онда узети, ако се по лицу, времену, месту, начину нападања или по другим опстојателствима са основом узети може, да се учинитељ само нужном одбраном послужио да противзаконито нападање на свој или другога живот, слободу и имање одбије...“.⁹ Дакле, да би уопште лице могло да се позове на праведну нужну одбрану неопходно је било да постоји противзаконити напад. Тим поводом, у теорији се постављало питање да ли се напад може извршити и активном и пасивном радњом. Иако је било различитих ставова о томе, преовладало је мишљење да се „напад може извршити искључиво активном радњом.“¹⁰ Осим тога, како се тражило да напад буде противзаконит узимало се да „према власти, која у име закона ради, нема места нужној одбрани“. Одбрана према службеном лицу „употребљена тек у изванредним околностима могла се као извињавајућа сматрати“, што је било регулисано §104д Казненог законика.¹¹

одбрани у одс. (III), где је реч о убиству и телесној повреди“ (Топаловић, Ж., *Кривично право по предавањима др. Божидара Марковића, Друга књига, Београд, 1909, Crimen* (IV) 2/2013, стр. 236; Живановић, Т., *Основи кривичног права Краљевине Југославије општи део*, I књига, Београд, 1935, стр. 238).

⁷ О.о. 9. маја 1866. год., Бр. 1152, наведено према: Никетић, Г., *Казнени законик и Кривични судски поступак Краљевине Србије протумачен одлукама Опште седнице и одељења Касационог суда*, Београд, 1911, стр. 34.

⁸ О. о. 6. јуна, 1897. год., Бр. 4190 – О. о. с. 8. августа 1897. год., Бр. 4678, наведено према: *исто*, стр. 35-36.

⁹ Вид. §54 ст. 2 Казненог законика од 1860.

¹⁰ Живановић, Т., *Општи део ...*, стр. 129-130; Марковић, Б., *Неколико речи о једном спорном питању које проистиче из нужне одбране*, Гласник адвокатске коморе за А. П. Војводину, бр. 5/1952, стр. 8.

¹¹ Ценић, Д. Ђ., *Објаснењ Казнителног законика за Княжество Србију*, Београд, 1866, стр. 176; Параграф 104д Казненог законика од 1860. године је гласио: „Ако би чиновник, званичник или служитељ при званичном раду противузаконо, и ненадлежно и неправилно поступио, и тиме повода дао, да се ко учини повиним напред казаних казним дела, то ће таково поступање чиновника или служитеља служити кривцу за олакшавајућу околност. Но суд може по околностима овакво поступање од стране

Сагласно слову Законика праведна нужна одбрана се са основом узети могла, „ако се по лицу, времену, месту, начину нападања или по другим опстојателствима са основом узети могла...“. То је значило да је „судија имао у положај нападнутога да се постави, па онда о случају да суди“.¹² У том смислу, Ценић је објашњавајући институт праведне нужне одбране кроз пример показао када је испуњен услов у погледу лица, односно зашто је битно да се судија стави у положај нападнутог када одлучује о томе да ли је било праведне нужне одбране или не. Тако, Ценић је наводио: „Лопов уђе у кућу и поче да краде, дође на врата једне собе и наставши их затворена почне клопарати да их отвори, у соби спава каква женска или какав мушкарац но одвећ страшљив, лупом око врата пробуди се из спавања и уверивши се да лопов мора бити, потегне из пиштоља кроз врата те лопова на месту убије. Да је у место ове женске или овога страшљивца какав куражан човек спавао, он би пре имао задовољства да отвори врата, увати лопова и пошто га добро изтуче да га власти преда, али овакво поступање не може се тражити од једног слабога или страшљивице.“¹³ За декларисање нужне одбране као праведне за судију је било битно да зна и време у које је напад извршен. С тим у вези, правила се разлика да ли је напад извршен „ноћу у глуво доба“, када би нападнути „бадава кога у помоћ викао“ или дању, када нападнути може „брзо помоћ наћи, а и види добро са каквим отприлике има посла“. У погледу места није било исто да ли се нпр. нападнути налазио негде на страни, усамљен или пак у вароши, па још и близу власти.¹⁴ Напоследку, и „по начину нападања и по другим околностим“, суд је имао да, од случаја до случаја, цени одбрану као нужну или не. Тако, нпр. „један сретнувши другога на путу почне му пребацивати што се он са његовом љубезницом разговара, припрети му да ће га за то убити и у исти ма пиштољ извади, запне и ка њему понесе, нападнути, држећи да је у опасности, потегне свој пиштољ те нападача убије, кад после, види се да је пиштољ нападача празан био и тако да је његова претња и хтела остати претња.“¹⁵ Али, нападнути то није знао у моменту напада, па је због тога законодавац и прописао да суд мора имати у виду начин и околности напада приликом доношења одлуке о постојању праведне нужне одбране. Све у свему, институт нужне одбране заснивао се на елементу сразмерности, под којим се подразумевало да „одбрана мора стајати у пропорцији само са нападом, а не и са вредношћу нападнутог или угроженог добра“. Јер, у супротном, речју Ценића „усвојити да се према важности предмета нападнути овим или оним средством служити може и да не може и самим уништењем противника право

чиновника или служитеља и као извињавајућу околност узети, и тако обвиненог од сваке казне ослободити.“

¹² Ценић, Д. Ђ., *нав. дело*, стр. 176-177.

¹³ *Исто*, стр. 177.

¹⁴ *Исто*, стр. 178.

¹⁵ *Исто*, стр. 178-179.

своје бранити, значило би рђаве људе привилегирати да раде оно што им се за добро свиди ма и о трошку поштени и мирни грађана".¹⁶

У законској дефиницији праведне нужне одбране наводи се и то да се „учинитељ само нужном одбраном послужио да противзаконито нападање на свој или другог живот, слободу и имање одбије“. Израз да се „учинитељ само нужном одбраном послужио“ није значио то „да ли је нападути сходним средством за одбрану послужио се, већ да ли је нападути заиста нападут био, да се бранити морао“. ¹⁷ Поред тога, сагласно законској дефиницији, нужна одбрана је била допуштена ради одбране живота, слободе и имања. Према томе, у српском праву напад на част, (...), породична права и т. д. није давало право на нужну одбрану“, док су, с друге стране, државина и притежање били „заштићени, јер се законодавац служио изразом „имање““. ¹⁸ Насупрот овоме, Немачки Кривични законик није правио „разлику међу правним добрима и допуштао је и у циљу заштите части, права на име, нравственог и верског осећаја итд“. ¹⁹

Битан елеменат нужне одбране је била и истовременост напада и одбијања напада, односно „нужна одбрана рачунала се донде док нападути није био обезбеђен од напада“. ²⁰ Такав закључак изводио се из законске дефиниције у којој је било прописано да се код праведне нужне одбране одбија противзаконито „нападање“. Другим речима, било је критика на рачун законске дефиниције праведне нужне одбране у том смислу што у њој није било експлицитно наведено, као у немачком Законику, да је праведна нужна одбрана допуштена против *садашњег напада*. ²¹

Уколико је нападути прекорачио границе нужне одбране, законодавац је предвиђао различите последице у зависности од разлога прекорачења. Тако, ако је нападути „само из препасти, страха или плашње границе нужне одбране прекорачио, и више учинио него што је за одбрану нужно било“ онда се начелно искључивала кривична одговорност или се узимало да постоји кривично дело учињено из нехата. Јер, „у страху су велике очи, опасност изгледа много опаснија него што је у ствари и по том основу запрепашћеног не треба ни за екセス казнити“, напомињао је Б. Марковић. ²² С друге стране, ако је нападути прекорачио нужну одбрану „из мрзости, злобе и освете“, тада није било извињења. ²³

¹⁶ Наведено према: Павловић, М., *Правна европеизација Србије 1804-1914*, Крагујевац, 2008, стр. 197.

¹⁷ Ценић, Д. Ђ., *нав. дело*, стр. 181.

¹⁸ Живановић, Т., *Општи део* ..., стр. 130.

¹⁹ Топаловић, Ж., *нав. чланак*, стр. 238.

²⁰ Павловић, М., *Правна европеизација* ..., стр. 198.

²¹ Топаловић, Ж., *нав. чланак*, стр. 238.

²² *Исто*, стр. 239.

²³ Вид. §54 ст. 2,3 Казненог законика од 1860. године; Павловић, М., *Правна европеизација* ..., стр. 198.

У пракси није било лако проценити да ли има места праведној нужној одбрани или не. С тим у вези, интересантан је један случај који се одиграо 1896. године у једном селу у околини Трговишта, у породичној задрузи у којој су живела два брата Стаменко и Видојко са женама и децом и њихов стриц Кован (Јакон). Наиме, једне вечери браћа су разговарала о зидању нове куће, а Ковану, који је и сам „увиђао, да је несношљив, чињаше се, као да хоће синовци да га изгоне из куће, да га ‘напуде’“. Због тога, „поведе се живљи разговор. Синовци Ковану приметише, да би боље било да легне, а да мање пије. И Кован је за трен ока био готов за свађу. Поче и синовце и снаје грдити и млатарати ножем, којим је секао мало час хлеб. (...) Ако пијем не арчим вашу ракију, продера се Кован љутито! (...) Не дам се бре ја никоме! Хоће да зна село за бруку, викну готово сулудо Кован и устреми се нагло до стола у правцу Стаменка. Преплашена Стаменкова жена стаде измеђ стрица и мужа. Кован је одгурну од себе у страну и с ножем у руци појури Стаменка.“ Стаменко је бежао не би ли избегао зло. Али, „преплашен Стаменко, познавајући преку и луду нарав стричеву, није имао ни времена да нађе кваку на кујнским вратима, која се и иначе тешко отвараху. Слаба светлост из собе од ошкринутих врата собних била је недовољна у мрачној кујни, да Стаменко може брзо дохватити браву и отворити кујнска врата. Све је било за трен ока!“ Тако, „видећи бесног Кована већ на собним вратима са ножем у руци устремљеним на њ, а знајући га да је прек и да не бира начина да истражи гнев, Стаменко је махинално око себе рукама махао, не би ли нашао какав предмет за одбрану, јер је потрчао с празним шакама, и ако је био снажан и далеко јачи од Кована, кога би могао смождити да је само хтео.“ Том приликом, Стаменко, нађе „једну притку, код самог угла од кујнских врата“. Угледавши стрица да се „устремио ножем и пошао на њега Стаменко изману десницом у којој је снажно држао осредњу ‘цепку’“. И ако није видео где је измахнуо и хоће ли и где ударити стрица, он је измахнуо на њ притку неодређено, у намери да избегне ударац од ножа, којим га гоњаше Кован“. Цепаницом је погодио стрица, након чега се он „стропоштао“ на прагу собних врата. Упркос томе, Кован се „нагло подиже и пође на Стаменка још јаче разјарен са оштром ножином у руци“. У томе, Стаменко „други пут измахну цепком на Кована и снажно га удари по глави пре, него је несретни Кован имао времена, да се придигне и измакне даље од прага, који је био већ прекорачио за корак-два. Зајеча старац и паде на сами праг, о који је главу ударио. И клону старац, обливен сав од локве крви!“²⁴

Истражна полицијска власт је на основу изјава сведока и других доказа, Стаменков поступак квалификовала у решењу као убиство „хотимично и с предумишљајем“ за које је била запређена смртна казна. Међутим, Стаменко се на ово решење жалио, наводећи да је „убиство извршено у одбарни свога

²⁴ Маринковић, М. С., *Криминолошке слике код српских судова: из адвокатских бележака*, Београд, 1906, стр. 102-115.

живота“.²⁵ На претресу пред првостепеним судом, Стманков бранилац је навео да је „признањем оптуженога и сведоцима – укућанима – потпуно доказано, да је његов клијент извршио ово убиство у праведној нужној одбарни“. Јер, речју браниоца: „Сасвим је било природно, да оптужени употреби оруђе, којим је извршио дело, с обзиром на то да му је од убијеног Кована грозила опасност по живот, пошто је убијени с голим ножем у руци потрчао по Стаменка оне вечери.“ Због тога, „како би се што више бацило светлости, како је и где извршено ово убиство и под каквим приликама, бранилац је тражио, да суд, или један судија, учини судски увиђај на лицу места“. Суд је одредио увиђај, на основу кога је било утврђено одакле свака од повреда на глави убијеног Кована. Све у свему, на основу свих доказа и изнетих чињеница, суд је донео одлуку у којој је стајало: „Суд је нашао, да стоји дело убиства, које се казни по §156. крив. зак., јер је казивањем сведока очевидаца и признањем Стаменка доказано, да је оптужени ово дело извршио онда, када га је напао с ножем у руци убијени Јаков. Али, како су сведоци доказали одбрану оптуженог Стаменка, да је он ово дело извршио у чистој праведној нужној одбрани, то суд налази да по §54 крив. закона оптужени не може бити кривично одговоран и зато је на основу §241. крив. суд. пост., пресудио: да се оптужени Стаменко ослободи као невин и да се ослободи плаћања трошкова сведоцима, већ само да плати таксу, притворски трошак и т. д.“²⁶ Дакле, Стаменков пример је показао да није увек било лако утврдити да ли се радило о „убиству или одбрани живота“, иако је на први поглед све деловало јасно.

Године 1910. био је израђен Пројекат Казненог законика за Краљевину Србију. У Пројекту је институт нужне одбране био дефинисан у §52, у коме је писало: „Није кажњив онај, ко дело изврши у нужној одбрани. Нужна је одбрана она одбрана, која је неопходна да се од себе или кога другог одбије истовремени противправни напад. Прекорачи ли учинилац границе нужне одбране, суд му може ублажити казну по својој слободној оцени (§.60) а неће га казнити, ако је он ово прекорачење учинио услед јаке раздражености, из препасти или из страха.“²⁷

Појам нужне одбране из Пројекта је био слично одређен као и појам нужне одбране из Казненог законика од 1860. године, са одређеним разликама. Тако, за разлику од законске дефиниције од 1860. године, у Пројекту је изричито наведено да се ради о одбијању „истовременог противправног напада“. Осим тога, док је законодавац од 1860. године ограничио нужну одбрану на заштиту само извесних правних добара: живот, имање и слободу, то је писац Пројекта поступио као и немамачки законодавац, односно допустио је заштиту свих

²⁵ Исто, стр. 123-124.

²⁶ Исто, стр.126-131, 142.

²⁷ Пројекат и мотиви казненог законика за Краљевину Србију, Crimen (IX) 1/2018, стр. 121.

добара.²⁸ Питање да ли се нападнути послужио само неопходном одбраном и према Пројекту, као и према Законику од 1860. године није се процењивала по објективном мерилу, већ према индивидуалности нападнутог, с тим што у Пројекту нису биле набројане поједине околности „из којих је нападнути требао да изводи неопходност одбране“.²⁹ У погледу прекорачења нужне одбране, у Пројекту је уместо израза „плашња“ био употребљен израз „јака раздраженост“. Наиме, сматрало се да су на „овај начин боље и општије обухваћена душевна стања, која извињавају учиниоца за прекорачење одбране“.³⁰ Све у свему, и поред тога што су у Пројекту били исправљени недостаци законске дефиниције нужне одбране од 1860. године, у Краљевини Србији се није примењивало решење из Пројекта, него оно од 1860. године, јер Пројекат није био озаконен.

3. Нужна одбрана у југословенској Краљевини

Формирањем Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца створена је јединствена држава у којој је владало правно шаренило. Сагласно томе, на простору Србије се примењивао Казнени законик од 1860. године све док процес унификације материјалног кривичног права није био окончан, тј. док није донет југословенски Кривични законик од 1929. године.

До покушаја елиминисања правног федерализма у области материјалног кривичног права је дошло 1922. године, када је био израђен Пројекат Казненог законика за Краљевину Срба, Хрвата и Словенаца. Пројекат је био рађен по угледу на Пројекат Казненог законика за Краљевину Србију. Стога, у Пројекту од 1922. године била је регулисана нужна одбрана готово идентично као и у Пројекту од 1910. године. У том смислу, у §25 Пројекта од 1922. године је било прописано да „оно дело, које неко изврши у нужној одбрани, није противправно. Нужна је одбрана она одбрана, која је неопходна, да се од себе или кога другог одбије истовремени противправни напад. Ако учинилац прекорачи границе нужне одбране, суд му може ублажити казну по слободној оцени (§60), а неће га казнити, ако је он ово прекорачење учинио услед јаке раздражености или из препасти или из страха.“³¹ Све у свему, иако до унификације материјалног кривичног права није дошло 1922. године, одредба о нужној одбрани из Пројекта од 1922. године је била у имплементирана у коначни текст југословенског Кривичног законика од 1929. године, којим је процес унификације окончан.

²⁸ *Пројекат и мотиви ...*, стр. 121.

²⁹ *Исто*, стр. 123.

³⁰ *Исто*, стр. 123.

³¹ *Пројекат Казненог законика за Краљевину Срба, Хрвата и Словенаца*, Београд, 1922, стр. 8.

У Кривичном законiku од 1929. године нужна одбрана је била дефинисана у §24: „Оно дело, које неко учини у нужној одбрани, није противправно. Нужна је одбрана која је потребна да се од себе или кога другог одбије истовремени противправни напад. Ако учинилац прекорачи границе одбране, суд му може ублажити казну по слободној оцени (§72.) а неће га казнити ако је он ово прекорачење учинио услед јаке раздражености, препасти или страха.“³² Према томе, из југословенске законске дефиниције нужне одбране може се закључити да су основи модерног института нужне одбране били постављени још у Казненом законiku од 1860. године, а да промене, које су касније унете у њено законско дефинисање нису биле суштинске.

4. Закључак

Институт нужне одбране је кривичноправни институт, који је за последицу имао некажњивост онога ко је у правденој нужној одбрани делао. Нужна одбрана, као основ за искључење противправности, тј. за некажњивост, била је позната у српском праву још за време Немањића. Ипак, о нужној одбрани као модерном кривичноправном институту, на простору Србије, може се говорити тек од 1860. године, када је донет Казнителни законик за Кнежевину Србију.

Казнителним законом од 1860. године постављени су темељи модерног института нужне одбране. Основни елементи појма праведне нужне одбране били су сразмерност и истовременост. Под сразмерношћу се сматрало да „одбрана мора стајати у пропорцији само са нападом, а не и са вредношћу нападнутог или угроженог добра“. Под истовременошћу се подразумевало да се нужна одбрана рачунала „донде док нападнути није био обезбеђен од напада“. Законској дефиницији од 1860. године се замерало то што није изричито наведено да се нужном одбраном одбија противзаконито садашње нападање, како је то било наведено у немачком Кривичном законiku. Осим тога, као крупан недостатак узимало се и то што су према решењу од 1860. године нужном одбраном могла бити заштићена само нека добра – живот, слобода и имање, док је према немачком праву та лепеза била шира. Због тога, 1910. године домаћи законодавац исправља недостатке, који су примећени у дефиницији праведне нужне одбране. Тако, у Пројекту Кривичног законика за Краљевину Србију се наводи да се нужном одбраном одбија „истовремени противправни напад“. Уз то, према Пројекту су се нужном одбраном могла штитити сва добра. Ипак, до озаконења Пројекта од 1910. године није дошло, услед Првог светског рата. Али, имајући у виду квалитет Пројекта од 1910. године, након стварања Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца, југословенски законодавац се послужио Пројектом од 1910. године, па је с тога у југословенски Кривични законик од 1929. године ушла и дефиниција нужне

³² Наведено према: Чубински, П. М., *Научни и практични коментар Кривичног законика Краљевине Југославије од 27. јануара 1929. године*, Београд, 1930, стр. 82.

одбране од 1910. године. Следствено, основи модерног института нужне одбране, на простору Србије, постављени су у XIX веку, док су почетком XX века само додатно прилагођени европским узорима.

*Biljana Gavrilović Grbović, Ph.D., Assistant Professor
Faculty of Law, University of Kragujevac*

LEGAL-HISTORICAL OVERVIEW OF RIGHT OF SELF- DEFENSE IN SERBIAN LAW

Summary

The paper provides a legal-historical overview of the institute of right of self-defense in the Principality and Kingdom of Serbia and the Kingdom of Yugoslavia. Namely, the importance of the right of self-defense for criminal law is reflected in the fact that it is the basis for the exclusion of illegality, i.e. impunity. The institute of right of self-defense appeared in Serbian law during the time of Nemanjić. As a modern institute, right of self-defense was legally defined first time in the Criminal Code of 1860. On that occasion, the domestic legislator laid the foundations of the modern institute of right of self-defense, regulating it in detail. Despite this, it was not always easy for judges in practice to assess whether there is a place to apply the institute of right of self-defense or not. At the beginning of the 20th century, the quality of the legislation from the 19th century was confirmed. The regulations on right of self-defense were changed, but not to a large extent, but just enough to harmonize with European solutions. Therefore, in the paper, the greatest attention will be paid to the analysis of the legal solution from 1860, with reference to examples from practice; with reference to legal changes from the beginning of the 20th century.

Key words: *right of self-defense, illegality, criminal law, punishment.*

Литература

- Живановић, Т., *Општи део основа кривичног права*, Београд, 1921.
Живановић, Т., *Основи кривичног права Краљевине Југославије општи део*, I књига, Београд, 1935.
Марковић, Б., *Неколико речи о једном спорном питању које проистиче из нужне одбране*, Гласник адвокатске коморе за А. П. Војводину, бр. 5/1952.

- Никетић, Г., *Казнени законик и Кривични судски поступак Краљевине Србије протумачен одлукама Опште седнице и одељења Касационог суда*, Београд, 1911.
- Павловић, М., *Српска правна историја*, Крагујевац, 2005.
- Павловић, М., *Правна европеизација Србије 1804-1914*, Крагујевац, 2008.
- Павловић, М., *Српско право до VII до XX века*, Крагујевац, 2013.
- Пројекат и мотиви казног законика за Краљевину Србију*, Crimen (IX) 1/2018.
- Пројекат Казног законика за Краљевину Срба, Хрвата и Словенаца*, Београд, 1922.
- Топаловић, Ж., *Кривично право по предавањима др. Божидара Марковића, Друга књига*, Београд, 1909, Crimen (IV) 2/2013.
- Ценић, Д. Ђ., *Објасненъ Казнителногъ законика за Княжество Србию*, Београд, 1866.
- Чубински, П. Мих., *Научни и практични коментар Кривичног законика Краљевине Југославије од 27. јануара 1929. године*, Београд, 1930.
- Шиловић, Ј., *Нужна одбрана*, Загреб, 1890.